

Delegitimizace státu – nová zbraň proti nepohodlným v Německu

! a casopisargument.cz

Marek Pavka

23.11.2022

Marek Pavka píše o úskalích využívání právních nástrojů vůči lidem s jinými názory v současném Německu.

Loni se v Německu objevil nový pojem – delegitimizace státu. Přišla s ním tajná služba Bundesamt für Verfassungsschutz (BfV), a to v podobě, která stojí za pozornost už jen z jazykového hlediska. Oficiální označení totiž zní „verfassungsschutzrelevante Delegitimierung des Staates“, tedy „z hlediska ochrany ústavy relevantní delegitimizace státu“. Toto podle hamburského novináře Tomase Spahna „slovní monstrum“ bude jistě konkurovat oblíbenému pojmu Angely Merkelové „alternativlos“ (není alternativy), který byl v roce 2013 zvolen nejošklivějším německým slovem roku. BfV tento termín, jak sama tvrdí, „vytvořila“ v dubnu 2021, protože osoby a organizace účastníci se protestů proti karanténním opatřením nebylo možné zařadit do kategorií, kterým se tajná služba věnuje.

Ti, kteří vystoupili

Kdo má tu smůlu, že je tajnou službou zařazen do této „jevové oblasti“, může být sledován zpravodajskými prostředky a tajná služba může najímat agenty v jeho okolí. Prozatím do této kategorie BfV podle slov ministra vnitra Severního Porýní-Vestfálska zařadila asi 50 skupin existujících v reálném i virtuálním světě, mezi jinými „... *kritiky standardního lékařství, oponenty očkování, esoteriky, chuligány, „občany Říše“, [1] pravicové extrémisty, ale i občanky a občany z mnoha částí společnosti.*“

Co mají znamenat „občanky a občané z mnoha částí společnosti“ můžeme jen hádat. Stejně exaktní je i další skupina zařazená do tohoto okruhu – totiž „*die Aussteiger*“, tedy česky „*ti, kteří vystoupili*“. Kdo mezi ně patří? BfV na to odpověď nedává, takže si musíme vystačit s německou Wikipedií, podle které jsou to „*většinou lidé, kteří se svým společenským chováním snaží zbavit společenských norem, když důkladně mění svůj způsob života, ať už vnitřně či navenek*“.

Je evidentní, že tajná služba vytvořila novou škatulku tak, aby do ní bylo možné zařadit kohokoli. Sama přitom přiznává, že „*přiřazení jednotlivých skupin či osob k některému ze stávajících pozorovaných objektů či jevových okruhů je v mnoha případech nemožné bez omezení*“.

Připomeňme, že i dosavadní kategorie osob, které BfV sleduje, tedy pravicový extremismus, levicový extremismus a islamismus, jsou problematické. V roce 2010 německý Spolkový ústavní soud vydal výnos, podle kterého to „*zda je něčí pozice pravicově extremistická (...) je otázkou politického ideového boje a sociálněvědní debaty. Odpověď na ni je dána nevyhnutelnou zpětnou vazbou s měnícími se politickými a společenskými kontexty a subjektivními hodnoceními. (...) Šíření pravicově extremistických nebo*

národněsocialistických myšlenek proto není dostatečně jasné právní kritérium, kterým lze občanu zakázat šíření určitých názorů“. Co teprve osoby zařazené mezi ty, kdo „delegitimizují stát“?

Prezident BfV Thomas Haldenwang k tomu říká: „Je zákonným úkolem BfV dívat se tam (...), kde se skepse vůči ústavnímu státu mění v boj proti němu.“ Podle BfV jde těmto aktérům o „zpochybnění důvěry ve státní systém“. Jenže jak jsou „boj proti němu“ a „zpochybnění důvěry“ definovány? Patří sem Bayernpartei, která neuznává začlenění Bavorska do Spolkové republiky a usiluje o jeho samostatnost? Patří sem němečtí monarchisté? Patří sem každý občan, který se soudí se státem?

Výmluvné je, co říká o „delegitimizátorech“ BfV ve své zprávě:
„Zesměšňují demokratické rozhodovací procesy a instituce zákonodárné, výkonné a soudní moci, veřejně jim upírají legitimitu a volají po ignorování úředních či soudních nařízení a rozhodnutí. Tato forma delegitimizace většinou nespočívá v bezprostředním zpochybnění demokracie jako takové, nýbrž v ustavičné agitaci proti demokraticky legitimovaným zástupkyním a zástupcům, institucím státu a jejich rozhodnutím a v jejich zesměšňování.“ (Není možné si nevzpomenout na Petra Nárožného a jeho kaprála v jisté filmové pohádce).

Pokud chce německá tajná služba vytvořit ze zesměšňování nový právní pojem, asi to nepotřebuje žádný komentář. Připomeňme jen Jaroslava Haška, který zesměšňoval úřední potentáty tím, že jeho Švejk dělal přesně to, co po něm jeho nadřízení chtěli.

Urážka majestátu v 21. století

Není divu, že nový přístup tajné služby v Německu vyvolal značný ohlas.

Tomas Spahn poznává, že BfV jde o odůvodění své vlastní existence, případně o nárůst počtu zaměstnanců. Uvádí, že BfV má chránit ústavu, nikoli stát. „Německé dějiny jasně ukázaly, jak krátká

je cesta od státní ochrany ke státní bezpečnosti.“

Filozof z Kolína nad Rýnem Matthias Burchardt mluví o „vykonstruované skutkové podstatě, kterou je možné zbavit se nepohodlných kritiků režimu. (...) Kritika jednotlivých představitelů systému je zaměřována s kritikou systému samotného. (...) Jde o to zastrašit a omezit odpor a politickou pluralitu. (...) Dochází k erozi právního státu.“

Christoph Hueck, docent waldorfské pedagogiky z Tübingenu, říká, že jde o „řeč moci, která chce zastrašit, a o naprosté zkreslení reality. Ten, kdo chce mírumilovně demonstrovat a trvá na svém základním právu na svobodu projevu, je nyní prohlášen za nepřítele ústavy.“

Podle historika a politologa Marca Galliny tajná služba „vytvořila novou skutkovou podstatu urážky majestátu, která není vyhrazena jen monarchovi, nýbrž všem úředníkům a institucím. (...) Kdo řekne něco, co se BfV nelíbí, se tím pádem stává nepřítelem ústavy. Tato umělá kategorizace je tu jen proto, aby rozdrtila ideologicky nepohodlné jednotlivce. Šlendrián státu nelze kritizovat, kdo tak učiní, dopustí se urážky majestátu. (...) Tak lze dnes za „z hlediska ochrany ústavy relevantní“ označit cokoli, co se hodí BfV, která si nejenom v tomto případě, ale i v budoucnu, činí nárok na to vytvářet nové kategorie, když je to nutné.“

Obdobně k tomu říká Chaim Noll, spisovatel z Berlína: „Obávám se, že *objektem pozorování* jsme všichni. Prostor pro libovůli je nekonečný.“

Marcus Lutterbeck, vrchní vládní rada durynského ministerstva vnitra, poukazuje na to, že existence jasných kritérií nepřítele ústavy je klíčovým předpokladem existence tajné služby a že právě v tomto případě takové parametry chybí, což přiznává i BfV. „Každý, kdo chce využít právo svobody projevu, musí vědět, kde leží hranice, za nimiž se stává podezřelým z nepřátelství ke svobodnému

demokratickému řádu. (...) Pro princip právního řádu je zásadní, že občan musí vědět, jaké má práva a povinnosti. (...) Úkolem BfV není jen říct, kdo je nepřitelem ústavy, ale také, proč. (...) Velmi jasné, pochopitelné a aktivně vyjádřené vymezení hranice nepřátelství vůči ústavě je důležitým předpokladem veřejného diskursu. Přitom by nemělo být uvedeno jen to, kudy taková hranice vede, ale i to, proč tudy vede. (...) Nová kategorie „z hlediska ochrany ústavy relevantní delegitimizace státu“ a na ní založený objekt pozorování „demokracii nepřátelské a/ nebo bezpečnost ohrožující delegitimizace státu“ takovéto vymezení neposkytují. Víc matou, než objasňují.“

Obdobně se vyjádřili i poslanci Bundestagu za Alternativu pro Německo Gottfried Curio, Jan Ralf Nolte, Martin Hess, Bernd Baumann, Steffen Janich a Christian Wirth, kteří se spolkové vlády dotázali, jaká je definice „z hlediska ochrany ústavy relevantní delegitimizace státu“. Podle jejich názoru se „občan takto dostává do neúnosné situace, kdy nemůže vědět, kdy se jeho kritika vládní politiky může dostat do hledáčku tajné služby. Tato nejistota podle našeho chápání představuje nebezpečí pro tvorbu politických názorů a politické vůle a tím i pro svobodný demokratický řád.“

Měl by u BfV šanci Martin Luther?

Při troše nadsázky můžeme říct, že celé německé dějiny jsou dějinami delegitimizace státu. Bylo to Německo (a jistá část církve), kdo zrodil právo na odpor, neboli *ius resistendi*. Už v jedenáctém století hlásal augustiniánský mnich Manegold z Lautenbachu, že panovníka lze sesadit, pokud neplní své povinnosti vůči lidu a církvi. Lid má podle něj právo na svržení nehodného vladaře, vůči němuž nemusí plnit své poddanské závazky. Ve 13. století se pak objevuje možná nejvýznamnější zákoník střední Evropy tzv. Saské zrcadlo, na které se Říšský soud odvolával ještě po roce 1900 a Spolkový soudní dvůr ještě v roce 1989. Podle Saského zrcadla má poddaný nejen právo, ale přímo povinnost odporu vůči tyranii.

Nasavský státovědec Kurt Wolzendorff ukázal, že *ius resistendi* bylo výslovně právně zakotveno ve Stendalu (1282), Berlíně (1348), Brabantu (1354), Bavorsku (1302, 1311, 1358, 1392), Meklenbursku (1301, 1304), na Rujaně (1345), v Pomořansku (1346), Brunšvicku (1392), arcibiskupství brémském (1397), kurfiřtství saském (1438), Soestu (1444), Jülichu (1475), biskupství würzburgském (1400), kurfiřtství trevírském (1456), Württembersku (1489), Kolíně nad Rýnem (1550) či Reinsteinu (1643). [2]

Právo na odpor přijali za své i velcí němečtí reformátoři – po jistém váhání Martin Luther, mnohem rozhodněji pak Huldrych Zwingli a Philip Melancton.

Ti všichni by dnes jako „ti, kteří vystoupili“ jistě neunikli bdělému oku BfV. Čím jiným než zpochybňováním důvěry ve veřejnou moc se zabýval Erasmus Rotterdamský? A co teprve magdeburští měšťané, kteří se postavili proti nařízení císaře zavést doktrínu a liturgie podle linie tridentského koncilu a svůj postoj podložili traktátem, podle něhož má oběť nadměrné moci právo na aktivní odpor? Co nizozemští revolucionáři, kteří se se zbraní v ruce vzbouřili proti svému panovníkovi, burgundskému vévodovi a španělskému králi (a kteří ústy svého vůdce Viléma Oranžského stále zdůrazňovali, že jsou Němci)?

Co saský vévoda Fridrich III., který „unesl“ Luthera a poskytl mu azyl proti vůli dvou nejvyšších autorit křesťanské Evropy, tedy papeže a císaře? Co bavorský vévoda Maxmilián I., který se v 17. století se zbraní v ruce postavil proti říšskou ústavou danému, tři sta let fungujícímu systému sedmi kurfiřtů, načež si vybojoval kurfiřtskou hodnost pro sebe a své nástupce?

Dokonce i pruský stát, u něhož se se stereotypně předpokládá, že je založen na disciplíně a poslušnosti, ve skutečnosti vznikl díky právu na odpor. Nejprve šlo o povstání „Svazu proti násilí a bezpráví“, který v roce 1440 založila šlechta a města nesouhlasící s politikou Řádu německých rytířů . Ještě dál potom zašel samotný velmistr

Řádu Albrecht Braniborsko-Ansbašský, který v roce 1523 Řád zrušil a změnil v dědičnou monarchii a v té zavedl luteránství (jako v první zemi světa), čímž se přímo postavil proti císaři i papeži, jemuž byl bezprostředně podřízen.

Německý stát jako delegitimizátor německého státu

Asi není náhoda, že BfV vynalezla novou kategorii právě v době, kdy je německý stát v problémech. Průzkumy veřejného mínění ukazují nedůvěru občanů v německou demokracii. Podle toho z roku 2017 si 72 % respondentů myslí, že politiky zajímají jen hlasy jejich voličů a ne jejich názory. Podle 68 % „nemáme skutečnou demokracii, protože nerozhoduje parlament, nýbrž hospodářství“ (svého času přesně toto prohlásil spisovatel Günter Grass) a „lidé jako já nemají žádný vliv na to, co dělá vláda“. To, že se jedná o dlouhodobou záležitost potvrzují starší výzkumy, jako ten společnosti Forsa, podle kterého si 82 % Němců myslí, že „politici neberou žádné ohledy na zájmy lidu“ a podle kterého je 61 % je nespokojeno s fungováním politického systému.

Krizi postdemokratického Německa shrnul darmstadský ústavní právník Hans Herbert von Arnim slovy: „Každý Němec smí svobodně poslouchat zákony, které nikdy neschválil, obdivovat vznešenost Základního zákona (*tj. ústavy – pozn. aut.*), jehož platnost nikdy nelegitimoval, vzdávat hold politikům, které nikdy nezvolil – a bohatě je vyživovat daněmi, na jejichž výdej se ho nikdy nikdo neptal.“

Podle bingenského advokáta Tilla Müllera-Heidelberga je tím, kdo delegitimizuje německý stát, německý stát samotný. To samé říká i bavorský novinář a spisovatel Wolfgang Herles, podle kterého „stát požírá svobodu, kvůli jejíž ochraně existuje. Ten, kdo to nemíní akceptovat a kdo se staví proti tomu, neodmítá ústavu, ale naopak ji brání. (...) Nezbyvá, než si položit nyní již protiústavní otázku: Jako moc protiústavní je BfV (česky Spolkový úřad pro ochranu ústavy)?“

Leží Německo v Africe?

Jako by toho nebylo málo, je německý stát zároveň delegitimizován i zvenčí. Z německého území – totiž z amerických vojenských základen – jsou opět vedeny útočné války, čímž je zcela zpochybněn nejen étos poválečné Spolkové republiky, ale i její ústava, konkrétně článek 26 (1): „*Jednání, která jsou činěna se záměrem narušit mírové soužití mezi národy, především příprava vedení útočné války, jsou protiústavní.*“ Navíc bylo německé území využíváno k únosům mučených osob. Právnický Josef Alkatout k tomu poznamenává, že americká „válka s terorismem“ vedená z Německa oslabuje autoritu německého státu.

V roce 1999 při bombardování Jugoslávie vzlétaly americké letouny z německých letišť a na útoku se podílely i německé ozbrojené síly. Přes základnu Ramstein bylo přepravováno 90 % osob, zbraní a materiálu pro americké síly v Iráku a Afghánistánu. Připomeňme, že vojenské zásahy proti Jugoslávii v roce 1999, Afghánistánu v roce 2001 a Iráku v roce 2003 byly provedeny bez mandátu Rady bezpečnosti OSN a proto byly porušením mezinárodního práva. Od té doby jsou právě z Ramsteinu a Stuttgartu řízeny útoky amerických bezpilotních letadel v Pákistánu, Libyi, Jemenu, Somálsku, Iráku, Sýrii a Afghánistánu. O jejich legálnosti lze říci to samé, co o výše zmíněných agresích proti Jugoslávii, Afghánistánu a Iráku. Přes německé území také byly prováděny únosy osob obviněných z terorismu, které pak byly mučeny v třetích zemích.

V Německu je celkem 174 amerických vojenských základen, více než v kterékoli jiné zemi světa mimo samotné Spojené státy. Podle historika Josefa Foschepotha z univerzity ve Freiburgu „dokud jsou spojenečtí vojáci nebo vojenské základny v Německu, trvá spojenecká kontrola nad Německem, což znamená především americkou kontrolu“.

To ale německé establishmentové politiky nezajímá. Na tzv. Berlínském fóru se Daniel Ellsberg, který v době vietnamské války vynesl na veřejnost tzv. *Pentagon Papers*, zeptal: „Proč tu ještě jsou američtí vojáci? Proč tu jsou americké základny?“ Jiný účastník

fóra, Konstantin von Notz ze Zelených, na to odpověděl příznačně: „Diskusi o tom, že to je okupace nebo co, bych nerozšiřoval.“ Josef Foschepoth je lapidární: „Pro spolkovou vládu jsou důležitější americké zájmy než zájmy vlastních občanů.“

Signifikantní také je, že v Německu jsou dvě ze šesti regionálních velitelství ozbrojených sil USA – EUCOM příslušný pro Evropu a AFRICOM příslušný pro Afriku (zbylá čtyři velitelství sídlí všechna ve Spojených státech). Těmto velitelstvím jsou podřízeny všechny americké ozbrojené síly v regionu a sídly obou je Stuttgart. Co má toto město společného s Afrikou, je otázka. Ale jak si ukážeme, Spojené státy s Německem opravdu jednají tak, jako by to byla nějaká obskurní africká země.

Spolková republika totiž byla v poslední době nucena strávit několik pokoření. V květnu roku 2012 vznikla občanská iniciativa „Holt unser Gold Heim!“ žádající návrat německého zlatého pokladu ze zahraničí. K té se přidal Spolkový účetní dvůr, který konstatoval, že „Spolková banka ještě nikdy neprovedla kontrolu“ německých zlatých rezerv v zahraničí. Když na to poslanec Spolkového sněmu Philipp Missfelder upozornil Bundesbanku, bylo mu sděleno, že „kontroly by ohrozily důvěru mezi Spolkovou bankou a FEDem“. Když pak Philipp Missfelder a jeho kolega Marco Wanderwitz požádali přímo Spojené státy, Velkou Británii a Francii o kontrolu německého zlata na území těchto zemí, americký FED a britská a francouzská centrální banka jejich žádost odmítly. Od té doby se Bundesbank podařilo stáhnout veškeré německé zlato z Francie, většinu z Velké Británie a menší část z USA. V případě FEDu šlo o celkem 300 tun, přičemž zbylých 1236 tun (a 36,6 % německých zlatých rezerv) zůstalo v USA. Oněch 300 tun Američané vydali po dlouhých tahanicích mezi roky 2013–2016 a Bundesbank jim musela slíbit, že o vydání zbylých zlatých rezerv na americkém území už nebude žádat. K inventuře německého zlata v USA však

tak jako tak nedošlo – jinými slovy není jisté, co s tím zlatem vlastně je. Spolkový účetní dvůr pak označil postup Spolkové banky v této věci za protizákonný.

V roce 2013 propukla aféra s mobilním telefonem kancléřky Merkelové, který minimálně deset let odposlouchávala americká tajná služba NSA, přičemž se ukázalo, že NSA a CIA mají špionážní pobočku na americkém velvyslanectví v Berlíně, odkud monitorují komunikaci nejvyšších spolkových institucí. Když se německá ministerstva vnitra a spravedlnosti dotazovala ve Spojených státech na vysvětlení a podrobnosti, Američané se s nimi – tak jako v případě inventury německého zlata – odmítli bavit. Příznačné je, že německá vláda se nezmohla na vypovězení byť jen jediného amerického diplomata. Albrecht Müller, spolupracovník kancléřů Willyho Brandta a Helmuta Schmidta a poslanec Spolkového sněmu, to komentoval lapidárně: „Merkelová je ve vztahu k USA kancléřkou bezmoci. (...) Německo není svrchovaný stát, což není novinka.“

To všechno se projevilo i na postojích prostých Němců. Podle průzkumu z následujícího roku 57 % respondentů uvedlo touhu po větší nezávislosti na USA a 69 % uvedlo pokles důvěry ve Spojené státy. Dvě třetiny Němců odmítají řízení útočných dronů ze své země.

Poslední blamáží Spolkové republiky je pak útok na Nord Stream. Albrecht Müller k tomu říká: „Je to brutální vypovězení jakéhokoli přátelství. (...) Děláme si iluze o naší nezávislosti. Velká většina politiků a médií se zdráhá přiznat, že jsme celou dobu vazalem USA.“ Výmluvně to už v roce 1958 konstatoval tehdejší kancléř Kurt Georg Kiesinger, když prohlásil: „Prakticky jsme protektorát USA.“

Po demokracii a po svobodě

Jiný spolkový kancléř Willy Brandt před odchodem z funkce prohlásil, že do dvaceti až třiceti let demokracie v západní Evropě přestane existovat. Asi není náhodou, že právě Německo oplývá

autory zkoumajícími postdemokracii, přičemž někteří se nevyhýbají návrhům pro praxi. Když potom Jürgen Habermas hovoří o odbourávání demokracie a postdemokratickém exekutivním federalismu, když Claus Offe popisuje postdemokracii jako „plíživý, nedramatický rozkladný proces, pozvolnou ztrátu podstaty demokracie, přičemž institucionální struktury zůstávají zachovány“, když Armin Schäfer a Michael Zürn ukazují „demokratickou regresii“ jako přesun moci z demokraticky volených parlamentů do nevolených institucí, když Andreas Hetzel říká, že „skutečnou nebo radikální demokracii lze vytvořit jen proti postdemokracii“, když Dirk Jörke mluví o „liberální oligarchii“ a navrhuje právo veta pro společensky znevýhodněné a když Hubertus Buchstein doporučuje zavedení losovaných orgánů, co jiného to je, než slovy BfV „zpochybňování důvěry ve státní systém“?

Ostatně případy Muriel Blaive a Petra Druláka v České republice ukazují, že represe se nemusí zastavit ani před nepohodlnými intelektuály.

Otázkou tedy je, zda je současné Německo zemí, která Evropě dala *Saské zrcadlo*, nebo zemí, která zrodila *Kladivo na čarodějnice*. Odpověď může naznačit průzkum Institutu für Demoskopie Allensbach, podle kterého už jen 45 % Němců má pocit, že může svobodně vyjádřit svůj názor. A je to úplně nejnižší hodnota od roku 1953, kdy se tyto výzkumy začaly provádět.

Poznámky:

[1] Osoby neuznávající Spolkovou republiku Německo, podle kterých stále de iure existuje Německá říše.

[2] Viz Wolzendorff, K.: Staatsrecht und Naturrecht in der Lehre von Widerstandsrecht des Volkes gegen rechtswidrige Ausübung der Staatsgewalt. Untersuchungen zur deutschen Staats- und Rechtsgeschichte. 126 Heft. Breslau 1916.

